

A TAGOSÍTÁS ÉS MEZŐGAZDASÁGUNK ÁTSZERVEZÉSE

Az EGÉSZ MAGYAR ÉLETET megbénítással fenyegető mezőgazdasági válság oknyomozói mind megegyeznek egymással abban, hogy a bajoknak kettős gyökere van, s ehhez képest a segítséget is kétféle intézkedés hozhatja meg. Az első a termelés olcsóbbátétele, a második a mezőgazdaság átszervezése és exportképes termelési ágak bevezetése.

Ezek a föltétlenül helyes felismerések éppoly gyakran olvashatók a napi szakirodalomban, mint a politikusok nyilatkozataiban, de megtaláljuk az utalást mindkettőre a mai kormány nemzeti munkatervében is.

Az általános irányelvek tehát ki volnának tűzve, de nézzünk a dolgok mélyére kissé és kíséreljük meg megállapítani, melyek azok az eszközök, amelyek segítségével a mezőgazdasági termelés olcsóbbá tehető és melyek azok az alapfeltételek, amelyek a gazdálkodás kívánatos átszervezéséhez szükségesek.

Hogy melyek az exportképes mezőgazdasági terményeink, azt a Magyar Szemlében (XVIII. 167) kifejtette többek közt Bende István.

Az ő adatai is kétségbevonhatatlanul bizonyítják azt a különben köztudatban levő szomorú tényt, hogy a magyar búza versenyképessége s ezzel kiviteli lehetősége hihetetlen módon összezsugorodott és a magyar szemtermelés egy bizonyos belső szükségleti mértéken felül elvesztette a jogosultságát. A Manitoba letaszította trónusáról a tiszavidéki búzát és ennek társai, a külterjesen művelt magyar föld terményei hasonlóképpen jártak. A kivitel lehetősége csak azoknak a cikkeknek maradt meg, amelyeknek szállítási sugara rövid, vagyis amelyek nem tudnak átjutni a tengeren, vagy amelyeknek a termelése nagyon sok egyéni munkát követel s így tömegtermelésre alkalmatlanok.

A legridegebb és elháríthatatlan tények követelik, hogy a gabona-csődben megkezdjük a kényszerfelszámolást, s amint azt a világgazdasági konferencia javaslatai is kívánják, jelentős mérvben csökkentjük le a gabonatermelő területek nagyságát. Az így felszabaduló területeken pedig át kell térni a mezőgazdasági kistermények nagyobb-mértékű előállítására: ipari növények, olajos- és takarmánymagvak, főzelékfélék, rizs-, gyümölcsstermelésre és nem utolsó sorban baromfi-nevelésre. Ezeknek a cikkeknek egy részére még itthon is volna bő felvevőpiacunk, hiszen például csak gyümölcsfélékből, nem számítva ide a déligyümölcsöket, évenként 100.000 q behozatalra szorulunk,

amelynek értéke 6—7 millió pengő. Szomorú jelenség ez akkor, midőn a magyar föld és a magyar éghajlat az egész világon páratlan ízű és zamatú gyümölcsöket képes termelni. A viszonyok alapos ismerete nélkül egyenesen hihetedennek volna mondható a gyümölcsstermelésnek nagyfokú elhanyagolása és az a külföldieknek is feltűnő tény, hogy a budapesti piacon a magyar alma kilója többbe kerül, mint az olasz vagy spanyol narancs.

A mezőgazdasági kistermények nagy tömege a kisbirtokok termelvényeiből kerül kivitelre. A statisztika azt bizonyítja, hogy például Ausztriában a 20 hektáron aluli kisbirtokokon, amelyek az ország összterületének egynegyedrészt jelentik, a gyümölcsfák száma 9 millió, viszont az ország háromnegyed részét elfoglaló 20 hektáron felüli birtokokon mindössze 4½ millió gyümölcsfa van. Az arány tehát hatszorosa a kisbirtokok javára. De még szembevetőbb az eltolódás például a baromfiaknál. A 100 hektáron felüli birtokoknál minden 100 hektárnyi megművelt területre átlag 9 tyúk és 0.2 liba jut. Ezzel szemben a 2 hektárnál kisebb birtokokra ugyancsak 100 megművelt hektáronként \$13 tyúk és 35 liba esik. Ezek a kikapott példák is bizonyítják, hogy a mezőgazdasági kivitel legjelentősebb tényezője a kisbirtok.

A m. kir. központi statisztikai hivatal eddigi gyakorlata szerint a 100 kat. holdon aluli birtokokat szokás kisbirtoknak nevezni s az alábbiakban mindig ez lesz a választóvonal a magyar földbirtokok — egyszerűség kedvéért csupán két kategóriájának, a nagy- és kisbirtoknak.

Csonka-Magyarország területe tudvalevőleg 16,150.000 kat. hold, amelyből ma kilenc millió körül van a kisbirtokok területe. Ha ezeknek a birtokoknak az eredetét vizsgáljuk, akkor a következő adatok szolgálhatnak tájékoztatásul, amelyeket szándékosan igen erősen kikerekítve közlünk.

A földbirtokrendező bíróság kiosztott egymillió holdat. A múlt század közepe, vagyis a jobbágyság felszabadítása óta parcellázás révén feldarabolódott az előbb említetten kívül óvatos becslés szerint 2½ millió hold. Nemesi eredetű kisbirtok volt 1 millió hold. Úrbéres jobbágyság- és szellérbirtok volt 4½ millió hold.

Az összes kisbirtokoknak tehát körülbelül a fele a volt úrbéres jobbágytelkek alakjában jutott a mai birtokosok őseinek kezére. Tudjuk, hogy a jobbágyság felszabadítása és az úrbéri elkülönítés a múlt század közepén ment végbe és pedig olyan módon, hogy az egyes községeket sorra felmérték és a volt jobbágyok területét elválasztották a földesúrnak megmaradó birtoktól, amelyet a régi állapottól eltérőleg egy tagban hasítottak ki. Ezt az eljárást nevezték abban az időben „tagosztálynak“. A parasztság birtokát a helyi viszonyokhoz képest különbözőképpen osztották ki. Alapvetően szolgált, hogy egy-egy községen belül minden jobbágytelekhez egyforma értékű birtok tartozzék. Mivel pedig a földek minősége még egy dülön belül sem szokott teljesen azonos lenni, az úrbéri rendezésre vonatkozó rendeletek (az 1848. évi IX. t.-c. és annak végrehajtási utasításai, az 1853 márc. 2. és 1854 jún. 16-i nyiltparancsok) intéz-

kedtek arranézve, hogy a földek értékét az eljárás alkalmával megbecsüljék és osztályba sorozzák. Az I. osztályú földből 1100 négyszögölet kellett adni egy hold illetőség gyanánt, a II. osztályú földből 1200 négyszögölet, a III. osztályúból pedig 1300 négyszögölnyi területet vettek egy becsholdnak.

Azokon a vidékeken, amelyeken a földek minősége között nincsen nagy különbség, tehát elsősorban a Nagy- és Kis-Alföldön, ez a három osztály elegendő volt ahhoz, hogy a jobbágytelkeket is egy tagban lehessen kiadni. Ezeket nevezzük tagosított birtokoknak. Ennek a legideálisabb birtoktípusnak kiváló eredményeit például Győr megyében tanulmányozhatjuk, ahol a községek átlagos nagysága nem is egészen 3200 hold, vagyis ahol a községi határ legkülső pontja sincs messzebb a falu központjától 3—6 km-nél. Annál kevesébb hatása volt látszólag a tagosított kisbirtokoknak a Nagy-Alföldön a tanyavüág megszületésével. Itt az átlag 20.000 holdas határu községekben a határ egyes részei 20—40 km-re estek a központtól, teljesen lehetetlen lett volna tehát a birtokokat a faluból kezelni. Ezért volt gazdasági szükségszerűség a tanyák megépítése, amit azonban az egy tagban levő birtok csak lehetőséggé tett, de nem okozott. A gazdaság kivételével minden más szempontból föltétlenül káros magyar tanyarendszernek felburjánzása a múlt század magyar közigazgatásának örök büne marad, amely pedig a községi határok idejekorán történő feldarabolásával és az új községek kijelölésével könnyen elkerülhető lett volna.

A dombos és hegyes vidékeken az előbb említett három beosztály legtöbb helyen elégtelennek bizonyult. A hegyoldalak és a völgyfenekék között sokkal nagyobb különbségek vannak, mint amit a ii: 13 arány kifejez, úgyhogy ha ezeken a vidékeken is egy helyen akarták volna kiadni a jobbágytelket, akkor egyesek nagyon is jól jártak, mások meg nagyon megcsalódtak volna. Éppen azért ezeken az országrészekén az úrbéri elkülönítés úgy történt, hogy a község határát dülőkre osztották föl s egy-egy azonos minőségű dülőt külön-külön osztottak ki az összes jogosultak között. Ilyenformán minden jobbágy kapott minden dülőben egy-egy darab földet, egy kisbirtok tehát az egész községi határban szétszórt 10—20 darab különálló parcellából tevődött össze.

A helyzet az azóta eltelt csaknem egy évszázad alatt általában nem javult, aminthogy önmagától nem is javulhatott, hanem ellenkezőleg súlyosan romlott. A liberális agrárpolitika megszüntette a zárt birtokrendszert, feloldotta azt a több évszázados tilalmat, amelyet törvényeink a jobbágytelek bizonyos birtokminimumon aluli megosztására kimondták. A természetbeni osztály a birtokok öröklésénél legtöbb helyen csak úgy volt végrehajtható, ha mindenik gyerek kapott az apai juss minden parcellájából egy-egy darabkat. A leányági öröklések és összeházasodások három-négy emberöltő alatt a legszomorúbb birtokszétforgácsolódást és a legzavarosabb birtokkeveredettséget eredményezték.

Mint előbb mondtam, az alföldi területeken már az eredeti kiosztások alkalmával is kedvezőbb volt a helyzet. Nem azt akarom

ezzel mondani, hogy már a középkorban lett volna különbség az ország különböző részeinek birtoklási viszonyai között a fenti szempontból. Ennek egyenesen ellentmondanak a Hajdúkerület 1770. évi statútumainak következő rendelkezései: „a hajdúvárosok azon panaszkodnak, hogy a szántóföldek nincsenek egymás mellett, hanem majd itt, majd ott, annyi különböző helyeken bír mindenki, hogy a mezei munka a sok járás-kelés következtében temérdek időbe és pénzbe kerül. Elrendeljük tehát, hogy a városok az összes vetésnek használt földeket kinek-kinek eddig bírt nyilasa arányában egy tagban hasítsák ki“.

Valószínűleg az ilyen és hasonló rendelkezéseknek köszönhető, hogy az alföldi községek 56%-ában a kisbirtokosok parcelláinak átlagos nagysága 1 holdon felül van, de nem ritkák a 2—3, sőt 4 holdas átlagú községek sem, ezzel szemben az északi és dunántúli két és fél ezer község közül mindössze 170-ben éri el a parcellák átlagos nagysága az egy holdat. Zala megye 404 községe közül csak 10 ilyen község van, Somogybán csak 9 (311 közül), Baranyában 325-ből 8, Komáromban és Tolnában 4—4, Fejérben 3, Csonka-Gömörben 2, Csonka-Esztergom, Nógrád és Hont megyében pedig egyetlen ilyen község sincs.¹

Már ezek a számok is szomorú színben tüntetik fel egyes magyar vidékek helyzetét. Az ország ^1 vármegyéjének parcellaátlagában a kisbirtokoknál még a félholdon is alul marad. (Itt megjegyzem, hogy összeállításomban a vármegyék nincsenek egyesítve, hanem az egyes megcsonkított megyék mindig külön-külön vannak tárgyalva.) Ezek a következők: Fejér megye kisbirtokainak parcellaátlagára 780 négyszögöl, Abauj 770, Borsod 750, Somogy 740, Baranya 720, Gömör 710, Tolna 690, Zala és Nógrád 580, Esztergom 500 és Hont megye 460 négyszögöllel járnak a szomorú statisztika végén. Ezek mellett a megyei átlagok mellett 368 olyan községünk van, amelynek a parcellaátlagára a Hont megyéé alatt marad és ezek közül is Sokorópátka, Nagysáp, Velem, Alsószenyenyé, Dömfölde, Ebergény, Eszterregnye, Gosztola, Kislakos, Lendvaujfalu, Petrivente, Szécsisziget, Vorhota, Zajk, Zalaapáti, Zalakaros, Kovácsvágás, Rudabánya, Cered, Sóshartyán és Zagyvaróna földrészelei átlag 250 és 200 négyszögöl közé esnek, Szentmargitfalva parcellaátlagára 190 négyszögöl, Szent-simoné 178 négyszögöl, Derenké 160, Marócé 154, Gelsée pedig 146 négyszögöl.

Elképzelni sem könnyű, milyenek lehetnek a szélsőségek, ha ilyenek az átlagok.

A kisbirtokok másik jellemző adata az egy birtokoshoz tartozó s a falusi határban szanaszét szórt parcellák száma. A Nagy-Alföld ebben a tekintetben is kedvezőbb helyzetben van, mint az ország többi része. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a viszonyok ott teljesen kielégítőek, csupán azt, hogy az Alföldön nagy számban

¹ Úgy ezek, mint a következő adatok „A magyar kisbirtokok széttagoltsága“ című közelebbről megjelenő munkámból vannak véve, amelyhez az adatokat az Állami Földmérés kiváló vezetőjének, Szilágyi Béla min. tanácsosnak engedélyével a kataszteri munkálatokból merítettem, s így azok hitelessége minden kétségen felül áll.

levő tanyás birtokok az ottani átlagokat — mert hiszen a vizsgálatok során ott is csak megyei és községi átlagokkal dolgozhatunk — kedvezően befolyásolják. Itt az egy birtokosra jutó részletek száma, beleértve a belső telket is, átlag 4 körül van. Az egész Nagy-Alföldön nincsen tíz olyan község sem, amelyben ez a szám 10 fölé emelkednék.

A Felvidéken és Dunántúl a községeknek több mint fele ilyen, Nógrád, Gömör és Hont megyében pedig a községek háromnegyedrészre. De van 150 olyan községünk is, ahol minden birtokosra átlag 20-nál több parcella jut. Ezek közül Veszprémfajsz, Pankasz, Szatta, Szomoróc, Vaspör, Lodomány, Barátúr, Derenk, Pálháza, Pogony, Sóshartyán, Sente és Gömörszöllős parasztbirtokai átlag 30-nál is több darabból állanak. Hagyároson 35.1 az átlag, Perkupán 360, Nágocson 36. i, Tomaszentjakabon 36.9, Velemen 37.2, Kotormányon 37.9, Szentsimonon 38.4, Márkon 39.3, Veleméren 41.0 és Kovácsvágáson 50.5 különálló parcellából áll átlag minden kisbirtok és ez utóbbinál például az 50 darab föld együttvéve sem tesz ki többet, mint 7V1 holdat.

Hogy ezek mellett az átlagok mellett milyen szélsőségek lehetségesek, annak jellemzésére megemlítem itt Vályi Pál járdánházi földművesnek a kataszteri felmérés alkalmával készített birtokívét, amelynek tanúsága szerint ez az 51 holdas birtok 221 egymástól különálló földrészletből tevődik össze, s még további 46 olyan alrészlete van, amelyet út vagy patak választ el, vagy más művelési ág különböztet meg a közvetlenül mellette fekvő azonos birtoklású parcellától.

A 267 különálló földrészlet közül ennél a birtoknál a legkisebb 2 négyszögöl, a legnagyobb 3 hold 1451 négyszögöl. Egy holdon felüli parcella van Összesen 6 darab. Félholdnál nagyobb van ezenfelül még 4 darab. De 100 négyszögölnél kisebb 91 darab földrészlet s ezek közül is 23-nak a területe még 20 négyszögölnél is alul marad.

Távolról sem állítom, hogy ez említett birtokív Csonka-Magyarország legkedvezőtlenebb tagozódású birtokát tünteti fel, sőt meg vagyok győződve arról, hogy ehhez hasonló vagy ennél még rosszabb helyzetben levő birtokot igen sokat lehetne találni az életben. Az egész országra szóló kutatásokkal azonban egész az egyénekenkénti adatok mélységéig lehatolni, emberfeletti feladat volna.

A széttagolt kisbirtokokról Tagányi Károly, gazdaságtörténetünk ez úttörője a következőket írta (A földközösség története Magyarországon, Gazdaságtörténelmi Szemle, 1894. .99. 1.): »Ha kimegyünk a határba, csupa vékony s hosszú földszalagokat látunk magunk előtt... Itt az egy birtoktesthez tartozó szántóföldek és kaszálók nem 3—4, hanem 10—20—30—40 stb. darabban fekszenek szanaszét a határban, s darabjuk néhol egy félholdnál is kisebb terjedelmű. Ilyen helyzet mellett a gazdálkodási szabadság nem érvényesülhet, mert mentül kisebb részt mentül több helyen bír valaki egy határban, annál inkább van másokra utalva. Ahhoz, hogy ő és szomszédjai is boldogulhassanak, egymással a gazdálkodásnak minden részletére nézve meg kell egyezniük, mert az egyéni szabadság nemcsak mások, de önmaga romlását is okozná. Az ilyen határokból a gazdálkodás csakis az ú. n. nyomásos rendszer mellett lehetséges.«

Ez a művelési kényszer nem magyar találmány s körülbelül a múlt század végéig minden európai nemzetnél ismeretes volt, amint azt az egyes kultúrnyelvekben meglevő terminus technikusai (Flurzwang, rotation obligatoire, angolul: run-rig, oroszul: objazatyelnij szjevo-oborot) is bizonyítják. A lényege az, hogy egy-egy dűlőt az összes ottani birtokosok azonos módon művelnek, ott levő földjeiken egyforma terményt termelnek. Csakis így lehet azt elérni, hogy az összes keskeny földecskéken azonos időszakban történjenek a szántásnak, vetésnek, kapálásnak, aratásnak, behordásnak munkálatai s ezután az egész dűlőn egyszerre lehessen a tarlót legeltetni, ami nélkül nem egy községben elképzelhetetlen volna az állattartás.

Egy-egy dunántúli parasztparcellának a hossza rendszerint több száz méter, szélessége viszont legtöbbször tíz méteren is alul marad, de szép számmal vannak olyan keskeny „nadrágszj”-alakú földecskék is, amelyekre ha a tulajdonos keresztben lefekszik, a feje meg a lába már idegen területet érint. Ezeken a földeken — és az ország három és fél ezer községe közül 2800-ban ilyen széttagoltak a parasztbirtokok — valóban nem lehet mást termelni, mint gabonát. Az egyéni gazdálkodás minden lehetősége megszűnik ezekben a községekben, lehetetlen itt a termelést átszervezni, új termelési ágakat bevezetni, mezőgazdasági kisterményeket, gyümölcstermelést meghonosítani. Ha ez nem volna így, lehetetlen volna megérteni azt a különös tényt, hogy a magyar mezőgazdaság csekélyszámú oázisai, az igazi kertkultúrák a hitvány, futóhomoktalajú alföldi területeken virultak ki, s a sokkal kedvezőbb éghajlatú és dúsabb talajú dunántúli községekben sehol sem találjuk meg Kecskemét párlját.

Pedig a magyar parasztot nem kellene biztatni arra, hogy jövedelmezőbb termelési ágakat vezessen be. Egyik dunántúli faluban véletlenül tanúja voltam egy ilyen egyéni kísérletezésnek, amikor a fiatal gazda egyik parcellájára a többi gabonaföld közé gyümölcsöst telepített. Évek múlva aztán, mikor kiderült, hogy a termés megőrzése a gyermektelen gazda legsürgősebb munkaidejét lefoglalja s ráadásul egy haragosa fel is jelentette, hogy fáival a szántást és a tarlólegeltetést akadályozza, elkeseredésében a tulajdonos fogott fejszét s maga vágott ki tövestől minden gyümölcsfát.

Sokat lehetne még mondani erről a kérdésről, de talán az eddigiek is eléggé valószínűsítették a következő első tételt: az értékesítési válságot megszüntető átszervezés csak széttagolatlan, egy-két parcellából álló kisbirtokokon lehetséges.

A MÁSODIK megvizsgálandó kérdés a termelési válság kérdése: miért drága a magyar kisgazda termelése és hogyan lehetne azt olcsóbbá tenni?

A termelés költségei a következő tételekből adódnak: tőkekamat, vetőmag, trágya, emberi és állati munka.

A legelső összetevőt, a kamat kérdését itt nem tárgyalom, mert ezt rendszerint csak a nagybirtokoknál lehet részben, hozadéki tehernek minősíteni (termelési hitel), kisbirtokokon csaknem mindig a vagyoni állagot terheli.

A vetőmagot vagy kézzel szórják vagy géppel vetik. Az utóbbi 20—30%-os megtakarítást jelent az előbbihez képest.

A trágyázásnál megtakarítás nem lehetséges, azt a földtől megvonni: nagyon drága takarékoság volna.

A termelésnek minden esetben legnagyobb tétele az emberi és állati munka. Ennek a munkának a mennyisége termelési ágak szerint nagyon különböző lehet s az összes költségek 45 és 90%-a között mozoghat. Az emberi és állati munkának egyszerűsítése vagy gépekkel való helyettesítése az a segítőeszköz, amely a termelést olcsóbbá teheti. Egy kettős rendszerű 20 lóerős gőzeke 20 pár ökröt és 20 embert helyettesít, egy burgonyaemelő 33 ember munkáját végzi el, egy lófogatú szénagereblye 50 embert tesz feleslegessé, hogy csak a nálunk is használatos gépeket említsük s ne beszéljünk azokról a csodálatos alkotásokról, a kombinált arató-cséplőgépekről, a repülővetőgépekről, amelyeket még csak leírásokból ismerünk, mint az amerikai mezőgazdaság legfélelmetesebb harciesszkezeit.

Tudjuk, hogy Kanada a gépeknek köszönhetette mezőgazdaságának az egész világra katasztrofális előretörését. Tudjuk, hogy a pjetiletká-nak egyik legfontosabb programpontja volt az orosz föld ellátása megfelelő tömegű gazdasági géppel. Kétségtelen tény, hogy a magyar mezőgazdaság fejlesztésében is nagy jelentősége volna annak, ha legalább az egyszerűbb gazdasági gépekkel minden birtokos el volna látva. A dolog azonban nem csupán a pénzen múlik. Eltekintve a gépeknek a munkanélküliséget fokozó hatásától, mert hiszen most inkább csak olyan gépekről lehetne szó, mint például a vetőgépről, amelyeknek ilyen hatása nincs vagy elenyészően csekély, a magyar faluk igen nagy részében ma nem volna kifizetődő, vagy nem volna lehetséges a mezőgazdasági gépek használata még akkor sem, ha azokat a gazdák — valami csoda folytán — ingyen kapnák meg. Nem volna kifizetődő, mert az apró földesekre a gépek kivontatása halhatatlanul sok időt venne igénybe, nem volna célszerű, mert a keskeny földszalagokon nem lehetne kihasználni a gép munkaképességét, hiszen például egy vetőgép harmadik-negyedik fordulóján már a sorok egy részét le kellene zárni. Dombos, hegyes terepen pedig a széttagolt birtokokon egyenesen lehetetlen a gépek használata. Ilyen helyen ugyanis a birtokok úgy vannak kiosztva, hogy mindenikhez jusson a tetőből is, meg az aljából is, vagyis mindenik földszalag lejtős. Egy-egy domboldalon pedig, ha annak lejtője nem is túlságosan meredek, nagyon kockázatos volna egy pár állatot megindítani mögöttük a nehéz vasalkotmánnyal. Leírt egy ilyen kísérletezést már Jókai is az „Új földesúr“ Maxenpfutsch Vendelinjével kapcsolatban. Nagybirtokoknál keresztben szántják és művelik a lejtős oldalakat s ugyanígy történik az olyan kisbirtokoknál, amelyek egy tagban vannak, amelyeknél tehát a föld szélessége nem 8—10, hanem 80—100 méter. Ilyen földdarabok azonban széttagolt birtokokon sehol sem találhatók.

A termelést olcsóbbá tevő egyszerűbb mezőgazdasági gépek használata is csak egy tagban levő kisbirtokon célszerű és lehetséges.

Az emberi és állati erőnek kihasználását a széttagolt birtokokon még egy körülmény teszi rendkívül drágává. A munkaidő jelentékeny részét ugyanis a teljesen haszontalan járás-kelés rabolja el. A földek a határ különböző részein vannak szétszórva s egy-egy darab rendszerint kisebb, semhogy egy teljes napi munkát igényelne az egyes munkafázisoknál. A gazda azonban hiába végzi be az egyikén délután 3—4 órára a szántást, mire kifogja az ökröket az ekéből, befogja a szekér elé, felrakja az ekét meg a taligát a szekérbe, átballag a kilométerekre levő másik füldecskére, ott ismét lerakodik, kifogja az állatokat a szekérből és befogja az eke elé — szép csendesen este is lesz.

Kleiszner Zoltán számítása szerint (A tagosítások gyakorlati kivitele és gazdasági előnyei. Budapest, 1932. 19. o.) tudjuk, hogy egy 40 holdas parasztgazda, akinek birtoka 47 darabból áll, egy esztendőben 63 napot kénytelen kocsikázással eltölteni, míg ha ugyanez a birtok egy tagban van, ilyen célra csak 3 munkanapot igényel. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy ez az időpocséklás a dolog természete szerint éppen a legnagyobb munkaidőben történik, akkor könnyű felismerni, hogy miben rejlik a tanyás birtokok óriási előnye a széttagolt és kívülről kezelt birtokokkal szemben. Ezek a gazdasági előnyök olyan túlnyomóak, hogy azok kedvéért szívesen vállalja a magyar paraszt a tanyás élet minden közigazgatási és kulturális hátrányát.

A tanyás gazda reggel csak az állatokat hajtja ki a ház mögötti földre, befogja az otthagyt eke elé s az etetési megszakításokkal dolgozhatik egész estig. Ilyen munkalehetőség mellett a legkedvezőtlenebb időjárásban is mindig el lehet készülni a szükséges munkálatokkal s e mellett mindig marad idő azoknak a mellékes munkáknak az elvégzésére, mint a kertészkedés, baromfinevelés, gyümölcs-ápolás és az egyes háziiparokra, amelyek például a svéd parasztságot gazdaggá és függetlenné tudták tenni.

A termelés olcsóbbátétele a több tagban levő birtokoknál csakis azok egyesítése, vagyis a tagosítás révén képzelhető el. Csak a birtokok tagosításával lehet megszüntetni a legkönnyebben kiküszöbölhető árdrágító tényezőt: a sok fölösleges járás-kelest. Hogy ezt az igazságot már régen felismerték, azt már föntebb is bizonyítottam a Hajdúkerület statútumaival.

Idézhetnék a múlt század magyar és külföldi irodalmából számos hasonló megállapítást, de csak egyetlen munkából írok ki egy mondatot, amelyet még 1856-ban írt le Tóth Lőrinc, a Tudományos Akadémia kiváló jogásztagja a következőképpen (Útmutató Úrbéri Ügyekben. Pest, 1856. 215 old.):

„A szétszaggatottság oly roppant idő- s erőpazarlással, trágávesztegetéssel, haszontalan járás-keléssel, marhakinzással, mezei kihágásokkal, lopással, rendtlenséggel van párosulva, hogy valóban nincs rendszabály, mély elsőbrendű szükségetet képezne községeink életében, mint a tagosítás.“ Legújabbán is nem kisebb ember, mint Oltay Károly, műegyetemünk európai híré tanára hirdeti a tagosítás szükségességét s kimutatja, hogy az összes községek szükséges tagosításával 50.000 holdnyi meddő mesgyeterület válnék termővé s a nemzeti termelés 30 millió jövedelemtöbbletre tenne szert.

A tagosítás az a művelet, amelynél a község régi birtokhatárai megszűnnek s bírók, mérnökök és gazdászok közös munkája révén mindenki egy tagban kapja meg a régivel azonos értékű új birtokat. A tagosítást az érdekeltség egy tagja kérheti és annak elrendeléséhez nem kell az összes birtokosok beleegyezése, hanem csak egy bizonyos többségé. A tagosítás tehát jogilag a magántulajdon időleges korlátozásával jár. Mivel azonban az eredménye olyan, hogy a kisbirtokok az eddigi állapotukkal ellentétben teljesen önállóakká és különálló egészekké válnak, teljes joggal mondja róla Tagányi fennebb idézett munkájában, hogy „a földbirtoktulajdont korlátlanná és személyessé jogilag az ősiség eltörlése, gazdaságilag a tagosítás teszi“.

A művelt európai államokban mindezt már régen felismerték, s a kisbirtokok tagosítását nagy erővel folytatják, sőt néhol már be is fejezték. Hathatós állami támogatással, a költségek 50—70%-os költségvetési támogatásával folyik ez a művelet az egyes német államokban, Svájcban, Franciaországban, hasonló állami támogatás mellett már a múlt században befejeződött Svédországban, Dániában.

Magyarországban is van már régóta bizonyos birtokrendezési mozgalom, de a békeidőben végzett tagosítások nagy része — mint a háború előtti magyar nemzetpolitika legtöbb áldozata — az elcsatolt területekre esik. A csonka ország területén az utolsó negyedszázad alatt mindössze 94 tagosítás történt, ami elszomorítóan kevés. Pedig itt van a példa előttünk. Egy tagban levő birtokokon virágoztak fel a kecskeméti gyümölcserdők, a makói hagyma, a körösi ugorka, a szegedi paprikatelepek.

Ha a tagosítás az eddigi mederben folytatódna, 750 esztendőnek kellene eltelnie, míg az utolsó magyar község tagosítása is megtörténhetnék. Pedig kétségtelen és letagadhatatlan tény, hogy a kisbirtokokon a termelés átszervezésének és olcsóbbbátételének legelső alapfeltétele a tagosítás, amely nélkül a szétagolt kisbirtokok minden racionalizálási törekvése éppoly halálos bizonyossággal elsorvad, mint az a csira, amely kősziklára esik.

Ezért kell örömmel üdvözlönnünk a kormánynak azt a szándékát, amellyel sok évtizedek mulasztását ezen a téren pótolni akarja. Ezt igazolja az a tény, hogy az évek óta sorvadó tagosítást alapot 300.000 pengő átutalásával ismét életre hívták s ezáltal lehetségessé vált a már teljesen szünetelő tagosítást mozgalom újbóli megindítása. Ennél is fontosabb azonban az a javaslat, amelyen a pénzügyminisztérium dolgozik s amelynek az volna a célja, hogy a nyugati államokhoz hasonlóan, hathatós állami támogatással nyúljon az érdekelt kisbirtokosok hóna alá. Azt a régi jogos igényt honorálná ez a készülő rendelet, amely a különböző építkezési és renoválási, valamint a mezőgazdaságban sem ismeretlen meliorizálási adókedvezményekhez hasonlóan, a tagosított birtokok részére is bizonyos ideig tartó adómentességet biztosítana. Ez a tétel nem jelentene az államháztartásnak pozitív megterhelést, viszont a gazdák tagosítási terheit nagy mértékben könnyítené.

LOVAG FEHRENTHEIL LÁSZLÓ